

Всеукраїнська
благодійна організація

**ДАУН
СИНДРОМ**

Створюючи нове майбутнє

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА: ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ І СПЕЦІАЛІСТІВ

(ІНФОРМАЦІЙНИЙ БУКЛЕТ)

Київ
2013

Всеукраїнська
благодійна організація

**ДАУН
СИНДРОМ**

Створюючи нове майбутнє

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА: ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ І СПЕЦІАЛІСТІВ

(ІНФОРМАЦІЙНИЙ БУКЛЕТ)

Авторський колектив:

Кушніренко Т.Ф., Луценко Ю.А., Луценко І.В., Найда Ю.М., Обухівська А.Г., Буров С.Ю.
під.ред Ю.А.Луценка

Київ
2013

Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: порадник для батьків і спеціалістів. Інформаційний буклет. / [Кушніренко Т. Ф., Луценко І. В., Обухівська А. Г., Найда Ю. М., Буров С. Ю. та ін.]; під редакцією Ю. А. Луценка. – К.: ТОВ «ГАНЕША Компані», 2013. – 44 с.

Авторський колектив:

Кушніренко Т. Ф., Луценко Ю. А., Луценко І. В., Найда Ю. М., Обухівська А. Г., Буров С. Ю.

Керівництво Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром», батьки дітей з синдромом Дауна висловлюють щиро вдячність експертам, які надали фахові коментарі та погодилися взяти участь у створенні даного буклету. Особливу вдячність висловлюємо завідувачій центральній ПМПК Антоніні Обухівській та експерту з питань дотримання прав людини в Україні Сергію Бурову за долучення до роботи та небайдужість до долі дітей із синдромом Дауна.

Інформаційний буклет видано за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Відповідальність за зміст публікації несуть її автори, позиція МФВ може не співпадати з думкою авторів публікації.

Інформаційний буклет «Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: порадник для батьків і спеціалістів» призначений для батьків, педагогів, керівників навчальних закладів, працівників психолого-медико-педагогічних консультацій, психологів, студентів та інших зацікавлених осіб. Зміст буклету сформовано з урахуванням потреб батьків і спеціалістів щодо теми інклюзивного навчання дітей з синдромом Дауна.

© ВБО «Даун Синдром»

ЗМІСТ

1. Передмова.....	6
2. Діяльність Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром» у сфері забезпечення права дитини на отримання освіти.....	7
3. Основні напрями діяльності Центру раннього розвитку для дітей із синдромом Дауна Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром».....	8
4. Інклюзивне навчання і права людини – погляд експерта	9
5. Відповіді та коментарі експертів щодо актуальних питань організації інклюзивного навчання дітей із синдромом Дауна.....	12
6. Історії успіху дітей із синдромом Дауна.....	31
7. Корисні ресурсні посилання:	
- інформація про структурні підрозділи системи освіти, які відповідають за питання інклюзивного навчання	36
- інформація про обласні психолого-медико-педагогічні консультації.....	37
- інформація про регіональні центри розвитку та корекції які надають послуги дітям із синдромом Дауна.....	39

Юрій ЛУЦЕНКО,
керівник проекту

Шановні батьки, педагогічні працівники, керівники навчальних закладів!

Ви тримаєте в руках перший інформаційний буклет щодо організації навчання дітей із синдромом Дауна в контексті інклюзивного навчання. Ідея створення даного буклету не випадкова, а зумовлена нагальною потребою підвищення рівня обізнаності батьків і педагогів з окресленого питання.

Щоденні зустрічі з батьками надихнули нас на ідею проведення моніторингового дослідження з питань дотримання права дитини з синдромом Дауна на освіту. Однак, під час попередніх зустрічей з представниками МФ «Відродження» ми дізналися, що подібні дослідження проводяться, а їх результати слугують індикаторами ефективності запровадження інклюзивного навчання в Україні. Разом з тим, залишається актуальним пошук відповідей на конкретні запитання батьків і спеціалістів, щодо навчання і виховання дитини з синдромом Дауна. Вказана

тема і стала предметом обговорення і написання проектної пропозиції, яка була підтримана Освітньою програмою МФ «Відродження».

Більшість батьків, які є постійними відвідувачами Центру раннього розвитку для дітей з синдромом Дауна ВБО «Даун Синдром», перебувають у стані пошуку відповідей на запитання: «У який саме навчальний заклад віддати дитину (звичайний чи спеціальний)?»; «Які програми існують для навчання такої дитини?»; «Що для неї краще: перебувати в класі з іншими дітьми, чи навчатися вдома?»; «Чи обов'язково приходити на засідання психолого-медико-педагогічної консультації?» тощо. На ці та інші запитання в рамках виконання проекту **«Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: poradnik для батьків і спеціалістів»** надали відповіді експерти, які долучені до розробки нормативно-правової та методичної бази у питаннях інклюзивного навчання.

Іншою проблемою є низький рівень фахової підготовки педагогічних працівників до роботи з такими дітьми та страх керівники навчальних закладів брати таку дитину до колективу однолітків. У таких випадках керівники вдаються до пошуку аргументів не на користь дитини, що порушує її право на отримання якісної освіти. Отже, буклет спрямований на створення передумов для повноцінної реалізації норм Конституції України, закону України «Про освіту» та відповідних статей «Конвенції ООН Про права» дитини щодо отримання освіти дітьми з особливими потребами.

Діяльність за проектом була досить цікавою і різноманітною. Основною формою збору інформації було проведення фокус-груп з батьками і педагогічними працівниками навчальних закладів освіти. Крім того, важливу роль у формуванні переліку запитань для експертів була організація он-лайн опитування батьків через сайт нашої організації. Про основні заходи в рамках реалізації проекту можна дізнатися на сайті ВБО «Даунсиндром»: <http://downsyndrome.org.ua>

Віримо, що інформаційний буклет «Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: poradnik для батьків і спеціалістів» стане справжнім дороговказом для тих, хто потребує інформації та сприятиме включенню дітей з синдромом Дауна у інклюзивну форму навчання.

З правдивою повагою,
Юрій Луценко

Сергій КУР'ЯНОВ,
президент
ВБО «Даун Синдром»

Діяльність Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром» у сфері забезпечення права дитини на отримання освіти.

Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром» (далі ВБО «Даун Синдром») (www.downsyndrome.org.ua) заснована у 2003 році батьками дітей з синдромом Дауна.

Місія організації — надавати допомогу людям з синдромом Дауна та іншими генетичними особливостями та їх сім'ям (у сфері медицини, освіти), їх соціальна адаптація та реалізація права на повноцінне життя.

В 2013 році організація відсвяткувала перше десятиріччя. Це перший серйозний вік для підбиття підсумків про успіхи та невдачі діяльності, визначення планів і програми розвитку на майбутній етап.

За 10 років нам вдалося зробити немало:

- функціонує Центр раннього розвитку, в який звернулося понад 550 сімей з усіх куточків України;
- створено кадровий і методичний ресурс для навчання спеціалістів, батьків, обміну досвідом з працівниками аналогічних центрів;
- здійснюється підтримка нових сімей в умовах пологового будинку, що упереджує відмову батьків від дитинки з синдромом Дауна, яка щойно з'явилася на світ;
- на базі інтернату №26 м. Києва, в трьох експериментальних класах проекту «Перспектива 21/3» навчаються діти з синдромом Дауна;
- сім'ї мають можливість отримати пакет необхідної літератури для кращого розуміння особливостей дитини з синдромом Дауна;
- велику увагу висвітленню особливостей діяльності нашої організації приділяють ЗМІ, фокусуючи увагу політиків і суспільства на проблемах людей з синдромом Дауна;
- залучаються волонтери для ближчого знайомства з особливостями людей з синдромом Дауна. У цьому році стартував волонтерський проект «Подаруй один день людям з синдромом Дауна», який спрямований на роботу з молодими людьми;
- ведеться постійний пошук діалогу з представниками органів державної влади (відповідними міністерствами і відомствами) у питаннях забезпечення і дотримання прав дитини і людини з синдромом Дауна. Ми є активними учасниками семінарів, круглих столів, тренінгів, які присвячені тематиці дітей з синдромом Дауна, батьки ВБО долучаються до роботи груп по розробці нових стандартів освіти, соціальної сфери, медицини;
- запроваджується кращий досвід і світові наробки у галузі роботи з дітьми з синдромом Дауна в Українську практику. ВБО «Даунсиндром» є дійсним членом Європейської Асоціації Даун Синдром і представником в Україні Міжнародної Асоціації Даун Синдром, а тому має доступ до актуальної і сучасної інформації, прогресивних методів роботи з людьми з синдромом Дауна.

Основні напрями діяльності Центру раннього розвитку для дітей з синдромом Дауна Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром»

Центр раннього розвитку функціонує понад 3 роки. За цей час спеціалістами Центру було надано консультативні послуги понад 500 сім'ям з усієї України, у яких виховуються діти із синдромом Дауна.

Діяльність Центру спрямована на надання консультаційно-педагогічної допомоги дітям з синдромом Дауна від народження до 8 років, психологічного і методичного супроводу батьків та педагогів. Робота охоплює всі аспекти розвитку і поведінки, соціальної адаптації дітей, сприяє їх підготовці до самостійного проживання в соціумі, успішної взаємодії з однолітками, інтеграції в умови дитячих садків і шкіл.

На базі Центру надаються послуги та реалізуються програми:

- Комплексна діагностика дитини;
- Групи супроводу сімей від 0-12 міс;
- Адаптаційні групи для дітей від 2 до 3 років;
- Групи розвитку та підготовки до школи для дітей від 5 до 8 років;
- Консультування, психологічна та інформаційна підтримка сімей;
- Навчання спеціалістів і батьків.

Протягом 2012-2013 навчального року спеціалістами центру було надано близько 200 консультацій. Вказані послуги надаються корекційними педагогами, практичними психологами, психотерапевтом, логопедом, кінезотерапевтом тощо. Гаслом діяльності спеціалістів центру є слова «Шукай, вивчай та запроваджуй». Саме такий підхід дозволив апробувати та впровадити інноваційні методики по роботі з дітьми з синдромом Дауна, кращі світові надбання і практики, серед яких методика рухового розвитку дитини Пітера Лаутеслагера, методика пізнавального розвитку Тетяни Медведєвої, методика розвитку мовлення «Дивись та вчись», методика навчання математиці та оволодіння математичними поняттями «Нумікон» та інші.

Окремим напрямом діяльності Центру є поширення знань та напрацьованого досвіду по роботі з дітьми з синдромом Дауна. Так, протягом минулого навчального року спеціалістами Центру було проведено 4 тематичні семінари-практикуми для педагогічних працівників і батьків зі Львова, Одеси, Тернополя, Дніпропетровська.

У результаті обговорення стратегії розвитку центру було прийнято рішення про поступову трансформацію в консультативно-ресурсну модель, яка передбачає як надання прямих консультаційних послуг дітям і батькам, так і накопичення та поширення досвіду через навчання педагогічних працівників, батьків.

Детальна інформація: <http://downsyndrome.org.ua/centr-rannego-razvitiya>

Інклюзивне навчання і права людини

Сергій Буров, консультант, викладач, тренер у сфері прав людини, громадянської освіти. Керівник та учасник груп моніторингів прав людини; автор публікацій з прав дитини та у сфері освіти з прав людини. Координатор Всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини». Координатор громадської організації М'АРТ. Член правління Українського Гельсінського союзу з прав людини. Автор і співавтор видань та публікацій, серед яких доповіді за результатами моніторингів прав людини, навчальні посібники для викладачів, студентів та школярів.

Сьогодні питання інклюзивного навчання стає, нарешті, все актуальнішим в Україні. Останнім часом державою розроблено та прийнято досить велику кількість нормативних актів, що покликані забезпечити впровадження процесу інклюзивного навчання. Це варто вітати. Проте, виходячи з того, що на початку цього процесу система освіти в Україні починає з «чистого аркушу» і що цей процес відбувається паралельно з осмисленням принципів і цілей інклюзивного навчання, важливим є постійне відстеження і періодична оцінка результатів.

Саме по собі інклюзивне навчання є невід'ємною складовою права на освіту. Якщо взяти норми міжнародних і національних документів, що гарантують право на освіту, то не важко помітити, що в першу чергу вони закріплюють гарантії держави щодо забезпечення доступу до освіти **кожної людини**:

– **«Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту (...)**» – Стаття 2 Першого Протоколу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод¹.

– **«Кожна людина має право на освіту (...)**» – Стаття 26 Загальної декларації прав людини².

– **«1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають **право кожної людини на освіту**. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта **повинна дати можливість усім** бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами (...)**» – Стаття 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права³.

– **«1. Держави-учасниці визнають **право дитини на освіту (...)**» – Стаття 28 Конвенції ООН про права дитини⁴.**

– **«Кожен має право на освіту (...)**» – Стаття 53 Конституції України⁵.

– **«Кожна дитина має право на освіту (...)**» – Стаття 19 Закону України Про охорону дитинства.

¹ – Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи, 20 березня 1952 року, протокол ратифіковано Законом № 475/97-ВР (475/97-ВР) від 17.07.97

² – Прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 року

³ – Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права Генеральна Асамблея ООН, 16 грудня 1966 року. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI) \ (Пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73)

⁴ – Конвенція про права дитини, Генеральна Асамблея ООН, 20 листопада 1989 р., конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII (789-12) від 27.02.91

⁵ – Конституція України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141

Ключовими у наведених нормах, які є юридичними обов'язками держави, є те, що право на освіту гарантується «кожній людині» / «кожній дитині», «нікому не може бути відмовлено» у праві на освіту. Це означає, що у державних органів не може бути жодного повноваження, жодного варіанту визнати, що доступ комусь до освіти є неможливим, що не має можливості організувати процес навчання. Не може бути жодного обґрунтування подібному рішення.

Зростання актуальності інклюзивного навчання зумовлено ратифікацією Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю⁶.

Після ратифікації нашою державою Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю»⁷ стандарти забезпечення права на освіту дітей (людей) з інвалідністю стали обов'язковими для виконання Україною. В свою чергу це зумовило зростання актуальності запровадження інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами.

Питання в тому – яким чином будуть забезпечені ці гарантії. І ці способи мають також базуватися на правах людини. Зокрема, не може бути сегрегації, не можна обмежити родинні зв'язки для забезпечення доступу до навчання і т.п.. Необхідним є включення кожної людини у навчальний процес без будь-якої дискримінації. Тому інклюзивне навчання – це підхід до організації доступу до освіти, надання освітніх послуг, що базується на принципах прав людини. Важливо зауважити, що «без будь-якої дискримінації» означає не тільки рівне ставлення, незалежно від індивідуальних особливостей, але й «проведення» (визначення) відмінностей для того, щоб ці особливості врахувати.

Отже перед державою стоїть непросто завдання. Важливою є оцінка – на якому етапі виконання цього завдання ми є зараз.

Подивимося на існуючу ситуацію з урахуванням усіх головних, наскільки це можливо, елементів, що впливають на організацію процесу освіти.

Спочатку подивимося на **політику** в Україні щодо впровадження інклюзивного навчання. Як вже відмічалось, тут варто вітати наявність на рівні законодавства декларацій твердих намірів впроваджувати інклюзію в освіті. Особливо починаючи з 2009 року напрацьована досить велика кількість нормативних актів, що складають основу державної концепції запровадження інклюзивного навчання. Втім, ці документи не позбавлені суттєвих прогалин. Аналіз цих документів дозволяє зробити висновок, що державна концепція далеко не завжди відповідає принципам інклюзії та прав людини. Залишаються норми, що замість забезпечення включення та інтеграції, наскільки це можливо, дітей з інвалідністю до навчання у загальноосвітній школі, передбачають «коригування», створення спеціальних інклюзивних класів і т.п.. Для нашої держави це новий досвід і варто на цьому складному шляху **щоразу повертатися, робити оцінку і коригувати наявні закони, концепції і плани**.

Будь-які політичні наміри будуть мати вартість лише тоді, коли вони здійснюються. Питання **здійснення політики** виглядає досить проблемним. Без спеціальних досліджень можна побачити, що не зважаючи на існування планів, можливостей введення соціальних працівників до штатних розписів закладів і т.п., на місцевих рівнях і на рівні шкільних адміністрацій видимих зрушень не відбувається. За винятком окремих закладів, які мають скоріше експериментальний характер. Практично відсутні чіткі статистичні дані стосовно охоплення навчанням дітей з інвалідністю, що викликає сумніви у належному аналізі ситуації для запровадження інклюзивного підходу у навчанні. Готуючи у 2011-2012 роках альтернативну доповідь до ООН в рамках Універсального періодичного огляду, експертами у галузі прав людини було відмічено, що орієнтовно четверта частина всіх дітей, які не

⁶ – Конвенція про права інвалідів ООН, Конвенцію ратифіковано Законом N 1767-VI (1767-17) від 16.12.2009

⁷ – Конвенція про права інвалідів ООН, Конвенцію ратифіковано Законом N 1767-VI (1767-17) від 16.12.2009

охоплені загальною середньою освітою, підпадають під категорію з «інших причин». Причина «за станом здоров'я» визначається для ще четвертої частини тих дітей, які не відвідують школу. Координування виконання планів концепції має включати **ретельну роботу на рівні місцевих громад із залученням усіх зацікавлених сторін (зокрема місцеві органи управління, адміністрації шкіл, батьки, учні)**. Кожна місцева громада здатна самостійно будувати моделі, визначати першочерговість конкретних завдань, виходячи із особливостей власної ситуації. Важливим є **чітке визначення необхідних ресурсів і фінансові гарантії їх забезпечення, починаючи від окремої школи і закінчуючи потребами села, міста, району чи області**.

Запровадження інклюзивної освіти є неможливим без **створення навчальної атмосфери поваги до прав людини, розуміння інклюзії**. Навіть у школах, які намагаються запроваджувати інклюзивне навчання, зустрічаються випадки нерозуміння принципів інклюзії з боку педагогів, учнів та їхніх батьків. Напевно це один із найскладніших аспектів проблеми. **Створення такої навчальної атмосфери потребує широкої просвітницької кампанії з боку держави, залучення організацій громадянського суспільства до неї**. Це має відбутися не тільки на рівні загальнодержавному, але й на рівні кожної окремої школи. Школа змушена стати демократичнішою й враховувати інтереси всіх учасників навчально-виховного процесу.

Безумовно потребує реформування процес **викладання та навчання**. Напевно найважче тут те, щоб вчителі не коригували свою роботу, тому що «такою є вказівка», але розуміли цінності інклюзії і були носіями цих цінностей. Та навіть матеріальна база – наявність спеціальних посібників і обладнання практично відсутні. **Потрібен системний підхід у запровадженні, що передбачав би перегляд та розробку нових навчальних програм, відповідну підготовку вчителів, забезпечення навчальними посібниками, підготовку і реальне введення до штатних розписів соціальних працівників**.

Перетинається з усіма іншими необхідними елементами, що мають бути охоплені для запровадження інклюзивного навчання, освіта й професійний рівень шкільного персоналу. Наразі у цьому плані проблемою є нестача чіткої концепції перепідготовки та підвищення кваліфікації співробітників шкіл. Є практика наявності спеціальних відділів у інститутах підвищення кваліфікації, які займаються інклюзивним навчанням. Поступово з'являються у світ окремі навчальні посібники (зокрема підготовлені громадськими організаціями). Не вистачає – кому викладати для шкільного персоналу. Але є сподівання, що це також запрацює. Так чи інакше, **важливим є залучення до процесу громадських організацій, самих людей з інвалідністю. Важливо не забувати принцип: «Нічого для нас без нас!»**.

Може скластися враження, що все сказане є не виконуваним. Але, я впевнений, що це не буде правдою. Як не можуть існувати запису у особовій картці дитини «такий/така, що не піддається навчанню» (а такі ярлики у вигляді медичних записів реально існують), так не можуть бути не виконуваними **й принципи інклюзивного навчання**. Інклюзія в освіті є частиною змісту права на освіту і **базується на принципах прав людини і фундаментальних свобод, які кожен із нас має за фактом народження людиною**.

ВІДПОВІДІ І КОМЕНТАРІ ЕКСПЕРТІВ НА АКТУАЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА.

В рамках проекту «Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: порадник для батьків і спеціалістів» 11 травня 2013 року на базі Центру раннього розвитку для дітей з синдромом Дауна відбулося проведення першого фокусу-групи з батьками. Метою проведення вказаного заходу було визначення кола питань, які пов'язані з навчанням дітей з синдромом Дауна в умовах дитсадка або школи, а так само з порушенням права дитини на здобуття якісної освіти. Ведучий фокусу-групи – експерт по проведенню моніторингових досліджень у сфері прав людини і дитини – Сергій Буров (м. Чернігів, НГО М'АРТ), спілкуючись близько 2 годин з батьками зумів викристалізувати найбільш типові проблеми і питання, які існують у сфері забезпечення права дитини з синдромом Дауна на освіту. Аналогічні заходи з батьками і педагогічними працівниками було проведено в Одесі, Дніпропетровську, Сумах, Чернігові, а також під час проведення конференцій, круглих столів, тренінгів з педагогами і психологами.

В результаті обробки матеріалів по проведенню фокус-груп було відібрано близько 20 типових питань правового, методичного, психологічного, культурного, соціального характеру, на які надали відповіді запрошені експерти – Інна Луценко та Тетяна Кушніренко.

Інна Василівна ЛУЦЕНКО,
науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, член Центральної психолого-медико-педагогічної консультації, національний тренер з питань інклюзивного навчання

Тетяна Федорівна КУШНІРЕНКО,
завідувач сектору інклюзивної освіти відділу науково-методичного забезпечення корекційної та інклюзивної освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Проведення фокус-груп виявило низький рівень поінформованості батьків, а нерідко і педагогічних працівників, з питань діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій.

Зокрема, такі питання стосувалися функцій і повноважень, рекомендацій щодо вибору форм навчання, обов'язковості проходження через засідання ПМПК дитини з особливими освітніми потребами при влаштуванні в садочок чи школу та низку інших. На ці та інші питання надала фахові відповіді і коментарі Антоніна Обухівська (с.23-30).

Розбудова системи інклюзивного навчання потребує належного нормативно-правового врегулювання. Першим важливим документом у даному контексті стало Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року» від 3 грудня 2009 року № 1482-р. Це був впевнений і вдалий крок, який вивів систему освіти на усвідомлення нового стандарту у питанні забезпечення права на освіту дитини з особливими освітніми потребами (ООП). На сьогодні основу нормативно-правової бази, яка регулює інклюзивне навчання складають понад 20 нормативно-правових документів, більшість з яких відомчі. Однак, не дивлячись на значні наробки у сфері законодавчого забезпечення інклюзивного навчання, батьки дітей з ООП стикаються з низкою проблем при влаштуванні дитини до дошкільного навчального закладу або школи. Ці труднощі у більшості випадків пов'язані із суб'єктивною трактовкою певних статей, положень нормативних документів як зі сторони керівників закладів освіти, так і самих батьків. Запропонований нижче перелік документів з коментарями є відповіддю на численні запитання батьків щодо нормативно-правової бази інклюзивного навчання.

«На які документи посилатися під час розмови з представниками закладу освіти, управління освіти про включення дитини з синдромом Дауна до закладу освіти?»

До документів якими забезпечується нормативно-правове регулювання інклюзивної освіти належать:

Конвенція ООН про права інвалідів

Ст. 24. Освіта

1. Країни-учасниці визнають право інвалідів на освіту. З метою реалізації цього права без дискримінації і на основі рівності можливостей країни-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях та навчання протягом всього життя...

2. При реалізації цього права країни-учасниці забезпечують, щоб:

- інваліди не виключались з причини інвалідності із системи загальної освіти, а діти-інваліди – із системи безкоштовної та обов'язкової початкової та середньої освіти;
- інваліди на рівні з іншими мали доступ до інклюзивної освіти за місцем проживання;
- забезпечувалось розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби;

Конституція України (ст. 53, ст. 46)

Ст. 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Закон України «Про освіту»

Ст. 29, п.1 «Батьки або особи, які їх замінюють, мають право вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей»

Закон України «Про загальну середню освіту»

Ст. 6. Здобуття повної загальної середньої освіти

1. Громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах.

Закон України «Про охорону дитинства»

Ст.26 «Дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється. Держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів...»;

Ст.19 «Право на освіту». «Кожна дитина має право на освіту. Держава гарантує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної, середньої професійно-технічної та вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах».

Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»

Згідно до Закону освітні заклади спільно з органами соціального захисту та охорони здоров'я мають забезпечити дошкільну, шкільну освіту та виховання осіб з обмеженими можливостями здоров'я, здобуття ними середньої професійної та вищої професійної освіти в відповідності з індивідуальною програмою реабілітації

До важливих нормативно-правових документів, якими регулюється питання інклюзивного навчання в Україні належать:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року» від 3 грудня 2009 року № 1482-р.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15.08.2011 р. № 872

3. Інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.12 № 1/9-384.

4. Методичний лист «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» від 26.07.12 № 1/9-529 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання».

5. Інструктивно-методичний лист «Про визначення завдань працівників психологічної служби щодо запровадження інклюзивного навчання» від 02.01.13 № 1/9-1.

6. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2012 року № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 346 і від 14 червня 2000 року № 963» уведено посаду асистента вчителя до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Водночас, посада асистента вчителя уведена до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 № 1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22.12.2010 р. за № 1308/18603.

Розроблено кваліфікаційні характеристики асистента вчителя та листом МОНмолодьспорту від 25.09.2012 № 1/9-675 направлено управлінням освіти і науки обл. держ. адміністрацій.

З ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Міністерством фінансів України постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2012 року № 881 внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 року № 1149 «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів».

7. Інструктивно-методичний лист від 08.08.2013 № 1/9-539 «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами».

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.06.2013 № 680 «Про організацію діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій».

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.07.2013 № 1034 «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року».

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.06.2013 № 768 «Про затвердження заходів щодо забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів».

«Визначте основні поняття пов'язані з інклюзивною освітою»

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загально-освітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Поняття **«діти з особливими освітніми потребами»** широко охоплює всіх учнів, чії освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. У контексті організації інклюзивного навчання воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, у тому числі з інвалідністю.

Індивідуальна програма розвитку – обов'язковий документ, який розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. **Вона** містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види **необхідної адаптації** та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною їх адаптацією. Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

Модифікація – змінює характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу.

Адаптація – змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Наприклад, пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах), адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності); адаптація матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

«Яка мінімальна кількість дітей потрібна для відкриття класу/групи з інклюзивним навчанням?»

Відповідно до пункту 8 Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872, для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу **наповнюваність класів з інклюзивним навчанням становить не більш як 20 учнів**, з них:

- одна–три дитини з розумовою відсталістю або вадами опорно-рухового апарату, або зниженим зором чи слухом, або затримкою психічного розвитку тощо;
- не більш як двоє дітей сліпих або глухих, або з тяжкими порушеннями мовлення, або складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою псих. розвитку), або тих, що пересуваються на візках.

Таким чином, клас з інклюзивним навчанням може відкриватися і при наявності однієї дитини з особливими освітніми потребами.

Комплектування **інклюзивних груп дошкільних навчальних закладів** не визначено нормативно-правовими актами. Дане питання буде врегульовано при внесенні відповідних змін до Закону України «Про дошкільну освіту».

«В які інстанції можуть звернутися батьки у випадку порушення права дитини з СД на освіту (відмова брати в навчальний заклад) і яка процедура такого звернення?»

Навчання дітей з особливими освітніми потребами в класах з інклюзивним навчанням організовується за місцем проживання або іншим закладом, який визначений місцевим органом управління освітою, з урахуванням контингенту учнів, досвіду наявних відповідних ресурсів.

Зарахування учнів з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, на підставі письмової заяви від батьків, відповідно до порядку, встановленого в навчальних закладах та висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Якщо батькам було відмовлено у зарахуванні дитини до навчального закладу за місцем проживання адміністрацією закладу, необхідно звернутися в місцеві органи управління освітою (управління/відділи), оскільки ці питання належать до їх компетенції.

«Які спеціалісти повинні працювати в інклюзивній групі (класі)? Яким документом регулюється їх кількість?»

Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у навчальних закладах створюються відповідні умови. Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872, особистісно-орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205, у загальноосвітніх навчальних закладах, де запроваджується інклюзивне навчання, може вводитися посада вихователя (асистента вчителя) **з розрахунку 0,5 ставки на клас**.

Посадові обов'язки та функції зазначеного фахівця визначені в інструктивно-методичному листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 № 1/9-675.

Окрім того, психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами здійснюється працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) закладів та відповідними педагогічними працівниками. Корекційно-розвиткові заняття проводяться відповідними вчителями-дефектологами та практичними психологами.

«Яку освіту повинен мати асистент вчителя? Яка кількість асистентів вчителя вводитьься відповідно до кількості дітей в групі (класі) з особливими освітніми потребами?»

Відповідно до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205, в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням може вводитись додаткова посада вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями з особливими освітніми потребами 0,5 ставки на клас, у якому навчаються такі діти. Посаду може обіймати особа, яка має педагогічну освіту та пройшла курсову перепідготовку щодо роботи в умовах інклюзії.

«Як сумістити на практиці, коли в класі 20 дітей навчається за звичайною програмою, а дитина з СД – за програмою для допоміжної школи?»

Учні загальноосвітнього навчального закладу навчаються за навчальними програмами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими Міністерством освіти і науки

України. Якщо в загальноосвітньому класі навчається дитина із синдромом Дауна, для неї розробляється індивідуальна навчальна програма. При плануванні кожного уроку вчитель та асистент вчителя аналізують, в які види навчальної діяльності на уроці вони зможуть максимально залучити дитину до колективної діяльності, а на якому етапі уроку доцільною буде індивідуальна робота дитини з асистентом вчителя. Таким чином, диференціюючи завдання, асистент вчителя готує для дитини індивідуальні картки із завданнями, адаптує навчальні матеріали, при необхідності змінює зміст навчального завдання. Головне для дитини із синдромом Дауна навчитися взаємодіяти з іншими дітьми, що можливо за умови колективної діяльності.

Звертаємо увагу, що інклюзивне навчання передбачає максимальне залучення дитини до класно-урочної системи разом із рештою учнів, але в окремих випадках (на окремих уроках) асистент може займатися з дитиною індивідуально як в класі, так і по за ним.

«Чи можна кошти, які передбачаються на утримання дитини в інтернаті переадресувати на оплату праці додаткових спеціалістів в умовах звичайної школи?»

В Україні не передбачено такого механізму перерозподілу коштів між закладами. Спеціальні загальноосвітні навчальні заклади фінансуються з обласних бюджетів, загальноосвітні навчальні заклади комунальної форми власності фінансуються з місцевих бюджетів.

Однак, з ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Міністерством фінансів України постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2012 року № 881 внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 року № 1149 «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів». У зазначеному документі передбачено додаткове фінансування загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням та спеціальними класами, як для спеціальних шкіл.

«Чи передбачена доплата вихователю/вчителю за наявності в групі / класі дитини з СД? Якщо так, то яким документом це регламентується?»

Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2011 № 373 «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування» передбачено установити надбавку в розмірі 20 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати) педагогічним працівникам дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування.

Водночас, відповідно до п. 29 Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 15.04.93 № 102 (із змінами від 11.06.2007), керівним працівникам, діяльність яких безпосередньо пов'язана з навчально-виховним процесом, педагогічним працівникам та помічникам вихователів

загальноосвітніх, вищих I-II рівнів акредитації, професійно-технічних навчальних закладів (або за наявності в них груп) для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, посадові оклади (ставки заробітної плати) підвищуються на 25 відсотків.

«З урахуванням рівня загального і розумового розвитку дитини з СД існує потреба перебування такої дитини в умовах ДНЗ до 8 років. Як це нормативно врегульовано?»

Відповідно до п.1 ст. 12 Закону України «Про дошкільну освіту» право на перебування у дошкільних навчальних закладах гарантовано дітям віком від двох місяців до шести (семи) років. Діти, яким станом на 1 вересня поточного року виповнюється 6 років, мають право за бажанням батьків перебувати в дошкільних навчальних закладах до 7 років.

Водночас, п.1 ст.12 Закону України «Про дошкільну освіту» визначено, що для дітей віком від двох до **семи (восьми) років**, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації функціонує дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) компенсуючого типу. Строки перебування дитини у дошкільному закладі обумовлені не типом закладу, а особливостями розвитку дітей, які його відвідують. Тому, у разі відвідування дитиною дошкільного закладу загального типу, на неї розповсюджується визначена законодавством норма.

Положенням про дошкільний навчальний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 305, визначено, що навчальний рік у дошкільних навчальних закладах розпочинається 1 вересня і закінчується 31 травня, а оздоровчий період триває з 1 червня по 31 серпня.

Відтак, переведення дітей з однієї вікової групи до іншої здійснюється з 1 вересня поточного року. Діти шести (семи) років, які ідуть до школи з 1 вересня, мають право відвідувати дошкільний навчальний заклад до кінця оздоровчого періоду.

«За якими навчальними програмами повинні навчатися діти з СД?, Хто це визначає?, Хто складає індивідуальний навчальний план (програму)?»

Всі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в класі з інклюзивним навчанням навчаються за Індивідуальною програмою розвитку. При розробленні програми до уваги беруться висновки психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Група фахівців протягом 1-2 місяців (в залежності від складності порушення) вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення: її вміння, сильні якості та труднощі, стиль навчання (візуальний, кінестетичний, багатосенсорний та інші, особливо якщо один зі стилів домінує), у чому їй потрібна допомога; інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією).

Вся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшого розроблення завдань.

Для дітей з особливими освітніми потребами, які мають інтелектуальні порушення та зі складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку) на основі робочого навчального плану школи розробляється індивідуальний навчальний план з урахуванням рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації та на основі Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачається від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації).

До складання індивідуальної навчальної програми залучаються батьки. Вони повинні мати чітке уявлення про те, чому навчання дитини потребує розроблення індивідуальної навчальної програми. Така співпраця забезпечує інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та дає можливість налагодити партнерські стосунки між сім'єю та педагогічним колективом школи.

Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя.

«Чи можуть дитину з особливими освітніми потребам, в тому числі з синдромом Дауна, взяти в садочок без щеплень? На які документи посилатися, якщо у закладі відмовляються брати таку дитину?»

У даному випадку порушується право дитини на здобуття освіти, що гарантовано Конституцією України та Законом України «Про освіту».

В офіційному листі Міністерства освіти України від 25.05.2011 № 0/9-389 «Про дотримання порядку прийому дитини до дошкільного навчального закладу», даються роз'яснення щодо можливостей та процедури прийому нещеплених дітей до дошкільних навчальних закладів: «Відмова керівника дошкільного навчального закладу у прийнятті дитини до закладу без відповідних профілактичних щеплень суперечать діючому законодавству України. За наявності відповідних медичних довідок встановленого зразка із висновком лікаря, у якому зазначено, що дитина може відвідувати дошкільний навчальний заклад, керівник закладу зобов'язаний прийняти дитину до закладу.»

«Чи повинні батьки дитини з СД питати у інших батьків дозволу на включення своєї дитини в групу дошкільного навчального закладу?» і «Як подолати стигматизацію дитини з СД в групі/класі?»

Ні, не повинні. Всі батьки рівно як і діти, мають однакові права. Вихователь групи повинен підготувати батьківський колектив до прийняття дитини з особливими освітніми

потребами, запланувати заходи, які б допомогли батькам познайомитися один із одним, познайомитися із дітьми. Адже непорозуміння виникають тоді, коли у батьків групи є певні страхи і упередження щодо дітей з особливими освітніми потребами. Таким заходом можуть бути перші батьківські збори. Спілкуючись у колі батьки по черзі розповідають про свою дитину, те, що вони хотіли б про неї розповісти. Таким чином, вони починають розуміти, що кожна дитина має свої особливості, але багато що в них є спільного. Бажано запросити на такі збори практичного психолога, в арсеналі якого є спеціальні вправи, спрямовані на згуртування батьківського колективу.

Побудова гармонійних стосунків в учнівському колективі багато в чому залежить і від професіоналізму педагога. Адже саме він моделює бажану поведінку дітей, перш за все своїм ставленням до дитини з особливими освітніми потребами. Діти дошкільного віку схильні до наслідування. Тому шанобливе, дружнє ставлення до дітей породжує в колективі дружні, довірливі стосунки.

«Що робити, якщо хтось із батьків заперечує проти перебування дитини з синдромом Дауна в групі, класі?»

Права і обов'язки учасників навчально-виховного процесу визначені Положенням* про відповідний тип навчального закладу. Якщо між батьками виникають конфлікти, завдання адміністрації закладу цей конфлікт врегулювати. При цьому використовуються різні стратегії: і адміністративні, і психологічні.

Як показує досвід експериментальних навчальних закладів, де ще до моменту залучення дитини з особливими освітніми потребами ведеться відповідна робота з підготовки батьківського та учнівського колективу, такі конфлікти не виникають. Тверда позиція адміністрації щодо цінностей інклюзивного навчання та просвітницька робота серед педагогів і батьків дає можливість уникнути подібних конфліктних ситуацій.

*Із змістом Положень про відповідний тип навчального закладу можна ознайомитися на офіційному сайті МОН України

«Батьки вирішили віддати дитину з синдромом Дауна у звичайну школу в інклюзивний клас. В класі до дитини був прикріплений помічник вчителя. Однак, в силу особливостей розвитку, дитина з 2-го семестру повністю втратила інтерес відвідувати школу, оскільки не встигала виконувати програму. Після цього дитину перевели до спеціальної школи-інтернату, де вона із захопленням навчається і до тепер. Надайте коментарі щодо формування мотивації до навчання».

Наявність асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням не вирішує всіх питань організації навчання дитини з особливими освітніми потребами. Умовами ефективності інклюзивного навчання є: створення відповідного середовища, індивідуалізація навчально-виховного процесу, командний підхід у вивченні можливостей та потреб дитини та планування

роботи з нею, залучення батьків до процесу навчання, при необхідності розробка відповідної адаптації, підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання.

Найбільшою помилкою педагога є намагання прив'язати дитину до програми. Слід пам'ятати, що однією із обов'язкових складових, які забезпечують ефективність інклюзивного навчання, є індивідуалізація навчально-виховного процесу. На практиці вона забезпечується шляхом вивчення індивідуальних особливостей дитини, її можливостей та потреб та складанням індивідуальної програми розвитку. Визначивши наявний рівень знань та вмінь дитини у всіх сферах її розвитку, група фахівців, які працюють з дитиною, складають індивідуальну програму. Наявний рівень знань та вмінь (що дитина може натепер) є основою для планування роботи з нею.

«Чи передбачається в ході курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників розглядати теми щодо особливостей організації психолого-педагогічного супроводу дитини з СД?»

На виконання Указу Президента України від 19 травня 2011 року № 588 в усіх Інститутах післядипломної педагогічної освіти створено структурні підрозділи (кафедри, лабораторії) з метою науково-методичного забезпечення інклюзивного та інтегрованого навчання осіб з особливими потребами та впроваджується курс «Вступ до інклюзивного навчання». В контексті даного курсу розглядаються теми, що стосуються особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення психолого-педагогічного супроводу їх навчання.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про запровадження навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти» від 18.06.2012 № 1/9-456 для удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів та забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітніх навчальних закладів із 2012/2013 навчального року у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямками (спеціальностями) «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна педагогіка», має бути запроваджено навчальну дисципліну «Основи інклюзивної освіти» відповідно до навчальної програми, розробленої Інститутом спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Антоніна Григорівна ОБУХІВСЬКА,

дефектолог, кандидат психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України.

20 років очолює Центральну психолого-медико-педагогічну консультацію при Міністерстві освіти і науки України.

«Яким документом регламентується діяльність ПМПК?»

Психолого-медико-педагогічні консультації (далі – Консультації) є закладами системи освіти України. У зв'язку з цим вони вирішують насамперед освітні цілі і завдання. Діяльність їх спрямована на реалізацію соціальної політики держави щодо захисту прав дітей на здобуття освіти. Змістом діяльності Консультацій є різнобічна допомога дітям з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі з інвалідністю та підтримка їхніх батьків (осіб, які їх замінюють). За сучасною термінологією зазначена категорія дітей має назву «діти з особливими освітніми потребами».

Діяльність психолого-медико-педагогічної консультації регулюється нормативно-правовими актами, що діють у сфері освіти. Це: закони України «Про загальну середню освіту» (стаття 18), «Про дошкільну освіту» (стаття 33), «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» (щодо впровадження інклюзивної освіти) Постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України (частина четверта, пункту 33), Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат), Положення про спеціальні класи, Порядок комплектування дошкільних закладів компенсуючого типу, Порядок організації інклюзивного навчання; власне Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації.

Нині чинним є Положення у новій редакції «Про внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації», затвердженій Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України від 23.06.2011 № 623/61, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 06.12.2011 за № 1407/20145).

«Назвіть основні функції діяльності ПМПК.»

Відповідно до пункту 1.1 чинного Положення провідними функціями консультацій є: консультативна, методична, психолого-педагогічна, корекційно-розвиткова, аналітична, прогностична, профілактична, просвітницька. Всі вони взаємопов'язані між собою і реалізуються через різні напрямки і види роботи. Коротко розкриємо зміст названих функцій.

Консультативна. Передбачає надання фахівцями консультацій (ПМПК) різнопланових за змістом роз'яснень та порад, пов'язаних з розвитком, навчанням та вихованням дітей, які мають певні труднощі пізнавальної діяльності та поведінки або вади фізичного та (або) розумового розвитку. Консультації адресуються різним категоріям споживачів. Насамперед

це батьки дітей (або особи, які їх замінюють), які мають труднощі або вади психофізичного розвитку; педагогічні працівники, вихованцями чи учнями котрих є названі діти; спеціалісти органів управління освітою, які відповідальні за реалізацію державної політики у сфері освіти дітей; працівники служб у справах дітей-сиріт та мало захищених груп населення.

Методична. Психолого-медико-педагогічні консультації це заклади системи освіти методичного спрямування. До складу їх входять фахівці, які називаються консультантами. За освітою це: дефектологи різних спеціалізацій (логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), психологи (фахівці з питань інтелектуального розвитку та поведінкових відхилень), лікарі (психіатр, невролог). Вони мають професійні знання про різні види порушень психофізичного розвитку і зумовлені ними специфічні особливості пізнавальної діяльності у дітей, поведінки та формування соціального досвіду; володіють методами вивчення здатності до навчання; вміють враховувати індивідуальні труднощі дитини і використовувати належні методи і прийоми у навчально-виховному процесі. Названі професійні знання і уміння дозволяють методично правильно розробляти педагогічну стратегію. Індивідуальний навчальний план, індивідуальну програму корекції, визначати навчальну програму, добирати і застосовувати адекватні технології (методи та прийоми) навчально-корекційної роботи. Методична допомога консультантів передбачає надання зразків занять для батьків, які хочуть навчати своїх дітей в родинному колі, і для педагогів, особливо індивідуальної та інклюзивної форм навчання; надання необхідної наукової літератури, методичних програм, посібників.

Психолого-педагогічна. Включає власне психолого-педагогічне вивчення (ППВ) дитини. Воно відбувається головним чином колегіально, на спеціальному засіданні, процедура якого строго регламентована. В окремих випадках здійснюється індивідуально, як попереднє вивчення у змісті пробних корекційно-розвиткових занять з наступним колегіальним узагальненням. За запитом батьків може здійснюватись в домашніх умовах. Останнім часом виникла нова форма вивчення – в навчальному закладі на запрошення команди супроводу дитини, яка навчається в інклюзивних умовах. Мета ППВ – з'ясування індивідуальних особливостей розвитку дитини і загальних здатностей до засвоєння знань.

Прогностична функція пов'язана з психолого-педагогічним вивченням дитини тобто передбаченням потенціалу її розвитку, рівня когнітивного функціонування і визначенням освітніх цілей на віддалену перспективу та шляхів соціально-трудової реалізації. Оцінка потенційних можливостей відбувається з урахуванням збережених функцій і сильних проявів розвитку, особливостей навчованості дитини, виявлених під час навчально-діагностичного обстеження.

Корекційно-розвиткова. В діяльності кожного консультанта передбачені індивідуальні корекційні заняття з дітьми та членами сім'ї у разі потреби. Такі заняття не замінюють навчальний заклад і надаються переважно тим дітям, які виявляються поза освітніми послугами. Вони можуть проводитися з різною метою: для заповнення відповідних розділів «Картки стану здоров'я і розвитку дитини», подолання порушень розвитку, що не потребують тривалого часу (не тяжких мовленнєвих порушень), для поглибленого вивчення поведінкових та регулятивних функцій дітей з обмеженим контактом, для добору найбільш ефективних методів і прийомів корекційно-розвиткової роботи. Окремою темою таких занять є навчання батьків, які хочуть долучитися до корекційної роботи з своєю дитиною.

Інформаційно-аналітична. Функція спрямована на: а) детальне інформування батьків щодо існуючих у місцях їх проживання форм задоволення особливих освітніх потреб, умов його здійснення, обсягу і якості освітніх послуг. Мета його – допомогти батькам зробити свідомий вибір місця і форми навчання для їхньої дитини. Крім цього передбачається

поінформування батьків, яких ще додаткових послуг може отримати їхня дитина, наприклад, у позашкільній освіті, в реабілітаційних центрах, до яких медичних працівників необхідно звернутися з профілактичною метою, щоб не пропустити хвороби, погіршення стану тощо. Б) інформування органів управління освітою про кількості дітей з вадами в розвитку за видами порушень в регіоні, визначення існуючих тенденцій, аналіз доступності та рівня забезпечення здобуття освіти такими дітьми, надання обґрунтованих пропозицій для змін.

Профілактична функція реалізується завдяки якомого ранньому виявленні дітей з вадами розвитку та групи ризику і забезпеченні психолого-педагогічного супроводу їхнього розвитку і виховання, вчасному включенні їх в корекційну роботу. Це є превентивними заходами подолання, або, принаймні, ослаблення недоліків розвитку, а також попередження виникнення вторинних ускладнень ушкодженого розвитку; підготовки дитини до співпраці з дорослим, до навчальної діяльності в ДНЗ, уникнення виникнення «синдрому хронічної неуспішності», специфічних труднощів формування шкільних навичок, шкільної дезадаптації. Одним з критеріїв високої оцінки діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є активне виявлення дітей з вадами психофізичного розвитку саме дошкільного віку і забезпечення їм якомого ранньої корекційної допомоги. Адже якісна дошкільна підтримка таких дітей є запорукою успішності їх навчання в інклюзивних умовах.

Просвітницька функція – це поширення знань з корекційної педагогіки серед населення регіону, повідомлення через пресу, радіо, телебачення, наукові публікації інформації про визначальне значення корекційно-розвивальної роботи для реалізації потенційних можливостей дітей з вадами розвитку, формування оптимістичної позиції щодо можливостей соціально-трудова реабілітації дітей з особливими освітніми потребами та з інвалідністю в соціумі за умови рано розпочатої корекційної роботи.

«Чи є обов'язковим висновок ПМПК при влаштуванні дитини з СД у садочок, у тому числі в інклюзивну групу?»

Для отримання направлення у звичайний ДНЗ – не обов'язково. Такий документ, як Витяг із засідання психолого-медико-педагогічної консультації, при прийомі в загальноосвітній навчальний заклад законодавчо не передбачений. Дитина приймається у НЗ на загальних підставах.

Зарахування дитини з особливими освітніми потребами для навчання в інклюзивному класі передбачено пунктом 7 Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872, де сказано: «...здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації». Ця норма не є категоричною відмовою прийняти дитину, якщо батьки на момент оформлення дитини в НЗ не хочуть цього.

Проте ймовірно, що питання щодо отримання висновку ПМПК рано чи пізніше виникне. Особливо тоді, коли група чи клас НЗ отримує статус інклюзивного. Ініціаторами проходження ПМПК найчастіше виступають педагоги, які не мають специфічних знань про особливості розвитку таких дітей, професійних умінь і навичок роботи з ними. До прикладу: у поході завжди краще мати провідника або принаймні користуватися планом, а ніж блукати манівцями. Якщо батьки зацікавлені в якісному навчанні, яке щодня розвиває, збагачує дитину, нівелює її пізнавальні труднощі, формує все більш складніші уміння, тобто забезпечує корекційний ефект, а не просто забезпечує зайнятість навчальним процесом, вони відповідально віднесуться до умов його організації, серед яких безперечно ключову роль відіграє професійна спроможність вчителя, і не стануть перешкоджати йому (вчителю) знати більше про тонкощі спеціальних педагогічних технологій. Адже Витяг – це не пропуск у клас, а план першочергових дій для вчителя, основа побудови педагогічної стратегії, складання Інд. Плану. Висновки і рекомендації фахівців консультації розкривають особливості пізнавальної сфери дитини, визначають навчальну програму. Для вчителя програма – головний документ, який представляє собою опис послідовності розгортання навчального предмета за змістом і в часі. Якщо програма не визначена це істотно ускладнює роботу вчителя, Програма уже з самого початку окреслює «навчальне русло» – науково обґрунтовані і багаторічною практикою перевірені головні змістові лінії навчального процесу і адекватні методичні засоби і прийоми. Це, по-перше, запорука негайного, без зайвих проб і помилок включення дитини в навчальний процес, по-друге, основа впевненості педагога у правильності власних дій, умова планомірної організації ним навчальної діяльності дитини: врахування особливостей і індивідуалізації завдань, вибору і розподілу навчального матеріалу, його дозування тощо. Зрештою, проходження психолого-педагогічного вивчення в ПМПК відноситься до «засобів розумного пристосування» відповідно до статті 24. «Освіта» Конвенції про права інвалідів.

«Чи мають право батьки відмовитися від обстеження дитини на засіданні ПМПК?»

Відмовитись від проходження обстеження в ПМПК батьки мають право. На це можуть бути різні причини. Серед них: міфи про дискримінуючу роль ПМПК (нова редакція Положення їх повністю розвіює), недовіра до працівників конкретної консультації, непрофесійна організація роботи в них (є інші, можна звернутися з оскарженням), невдалий досвід свого чи чужого відвідування (скаржаться), зрештою, недостатнє усвідомлення батьками питання, що саме дає їм і дитині обстеження в психолого-медико-педагогічній консультації.

Отже, наголошуємо ще раз: ніхто не може примусити батьків проходити обстеження в ПМПК чи організувати його без їхньої згоди.

Проходити чи не проходити – залишається вибором батьків. Важливо, щоб цей вибір був обґрунтованим (свідомим). Спробуємо дещо прокоментувати.

За умови відмови від проходження обстеження в ПМПК різко підвищується особиста відповідальність батьків за успішність навчання їхньої дитини в НЗ. Чому? Насамперед слід взяти до уваги наступне: якщо питання про необхідність вивчення дитини в ПМПК постало,

це означає, що педагог і команда супроводу не готові до навчання таких дітей, стикнулися з труднощами дитини і потребують фахової методичної допомоги. Навчаючи дитину, вчитель має бути впевнений в успішності своїх дій. Відмова батьків стає бар'єром в отриманні фахової методичної допомоги, закриває педагогам доступ до спеціальних знань, якими вони не володіють, перешкоджає їхньому професійному вдосконаленню, бажанню бути успішними у результатах своєї праці. Звичайно, в такій ситуації вчитель може бути незадоволеним, особливо коли він не байдужий до якості своєї праці.

За аналогією оцінимо ситуацію, яка складається між лікарем і пацієнтом, коли пацієнт, бажаючи лікуватися, відмовляється робити аналізи, часом доволі неприємні. Так само як лікування не може бути ефективним, а то й шкідливим, без клінічних досліджень організму, навчання «наосліп», методом перебору вдалих прийомів є вкрай не ефективним і може призвести до штучного стримування розвитку, втрати часу для більш повнішої соціально-педагогічної реабілітації. Невільно з'являється протистояння між батьками і педагогічним колективом, в контексті якого виникає питання щодо розумної доцільності такої поведінки батьків, конфлікту між їхніми «правами» і «обов'язками», оскільки за Законом вони повинні допомагати розвивати і вчити своїх дітей. Тоді логічно з'являється інші запитання: Чи мають право батьки відмовляти педагогам в отриманні допомоги від фахівців? Чи варто відмовлятися? Тим більше, що психолого-педагогічне вивчення в ПМПК ніякої шкоди ні дітям, ні їхнім батькам не завдає. Воно лиш надає можливість дитині потренуватися у виконанні цікавих завдань, а батькам глибше побачити особливості її взаємодії з чужим дорослим, отримати досвід чому і як навчати. При цьому збільшуються шанси на поліпшення процесу навчання, накопичення позитивних зрушень.

«Які наслідки по відношенню до дитини можуть бути у випадку відмови обстеження дитини на засіданні ПМПК?»

У цьому формулюванні відчувається побоювання батьків у зміні ставлення педагогів до дитини: будуть менш доброзичливі, більш байдужі чи «витіснятимуть» з дитячого колективу на індивідуальне навчання. Припускаю, що таке може бути. Практика це підтверджує. Але проблема не лише в цьому. Боятися слід віддалених наслідків неуспішного навчання дитини в школі:

відсутності системних знань, деформаций формування особистості, рівня самостійності. Якщо вчитель компетентний у особливостях розвитку і навчання дитини з синдромом Дауна, навчальний процес буде ефективним, з помітними навчальними досягненнями. У неї будуть формуватися не лише основні навчальні умінні і навички (писати, читати, лічити), але й відбуватиметься розвиток пізнавальної діяльності, що стає основою засвоєння нових і все складніших знань, забезпечує розуміння навколишнього і формування усвідомленого соціального досвіду – основи самостійного функціонування. У протилежному випадку процес навчання відбуватиметься безсистемно, стихійно, інтуїтивно, з постійним перебиранням і пошуком продуктивних педагогічних прийомів, що не забезпечує належного корекційно-

розвивального ефекту. Боятися слід неадекватного навчання: перевищення навантаження – дитину не розвиває, і здатне зашкодити формуванню особистості; недостатнє навантаження, без напруження інтелектуальних потенцій теж не розвиває, веде до «топання на місці», ненавмисного стримування розвитку.

«Якщо висновок ПМПК носить рекомендаційний характер, чому він є обов'язковим для прийняття дитини з синдромом Дауна до закладу освіти?»

Керівники закладів орієнтуються на чинну нормативно-правову базу, в якій на жаль, поки що це чітко не прописано, тому не всі знають, як слід діяти, а найголовніше – бояться брати таку дитину, бо не знають що з нею робити. Цей страх виникає з відповідальності за те, щоб не нашкодити дитині (не вмієш – не берись). Керівників НЗ можна зрозуміти і допомогти знати, що відсутність висновку на початок навчального року не є підставою для відмови адміністрацією закладу в організації навчання дитини з особливими освітніми потребами та з інвалідністю. Міністерство освіти і науки цей факт обов'язково підтвердить. Можна звернутись у відповідний відділ за телефоном.

Рекомендаційний характер висновку означає, що цей документ насамперед не має сили припису, розпорядження, стимулу до примусових дій. Він є свідченням поваги до батьків, їхнього права на вибір місця отримання освітньо-реабілітаційних послуг для своєї дитини, підкреслює, що батьки мають можливість подумати, зважити всі реалії і отриману інформацію і вибрати, що вони оцінять за найкраще для розвитку і соціального становлення їхньої дитини. Наголошую – вибирати навчальний заклад батьки повинні з позиції забезпечення навчальним закладом найбільш сприятливих умов для розвитку дитини, а не власного комфорту, амбіцій уявлень і т.п. На жаль далеко не всі батьки у своєму виборі керуються потребами дитини і діють всупереч рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

У практиці діяльності консультацій не поодинокі випадки, коли фахівці відступають перед необґрунтованим напором батьків, визначають шлях реалізації освітніх потреб дитини відповідно до бачення цього шляху батьками з випробувальним терміном. У цій ситуації сама практика навчання повинна показати доцільність такого «природного експерименту».

Визначаючи характер висновку ПМПК як рекомендаційний концентрується увага батьків на тому факті, що вони мають право скористатись чи не скористатись ним під час вибору ними місця реалізації освітніх потреб своєї дитини. І ніхто не може використати Витяг ПМПК як підставу для силового поміщення дитини до закладу освіти, всупереч волі батьків навіть якщо їхнє рішення не відповідає змісту висновків ПМПК.

Для навчального закладу головним є саме зміст Витягу, який визначає належні умови і пристосування, які мають бути створені для задоволення освітніх потреб дитини.

Висновок ПМПК є обов'язковим для прийняття дитини не у всі навчальні заклади освіти, а лише до тих, у Положенні про які він зазначений у переліку обов'язкових документів, які надаються батьками під час оформлення. Це всі спеціальні (компенсуючого типу), дошкільні заклади, всі спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати), санаторні школи з психоневрологічними захворюваннями. Витяг із засідання ПМПК вимагається для оформлення індивідуального навчання, якщо дитина потребує корекційного навчання, а також для зарахування дітей до інклюзивних груп і класів. Він є основою для організації її навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і освітніх потреб в НЗ освіти.

Рекомендаційний характер висновку позбавляє його сили припису чи жорсткої директиви і в навчально-виховному процесі. Визначаючи провідні напрями розвитку дитини він дозволяє

педагогу і команді супроводу бути гнучкими, творчими у виборі засобів корекції, змінювати навантаження відповідно до потенцій розвитку.

«Як діяти батькам, якщо висновок ПМПК не співпадає з вибором батьків стосовно навчального закладу?»

Зосереджую увагу на тому, що висновок ПМПК визначає навчальну програму і педагогічну стратегію, а не місце, де дитина буде здобувати освіту. Це наразі є функцією виключно спеціалістів освіти місцевих органів управління освітою. Який навчальний заклад буде спроможний надавати освітні послуги Вашій дитині вирішувати необхідно у відділі освіти. Фахівці ПМПК володіють інформацією про всі можливі варіанти, їх результативність, можуть Вам про них детально поінформувати. Вибір завжди легше робити, коли володієш інформацією.

Така ситуація непорозуміння між батьками і спеціалістами свідчить про те, що професійна діяльність консультантів ПМПК не викликала у них довіри, не була переконливою. Батьки їм не повірили. Фахівці консультації не обґрунтували зроблені ними висновки, не пояснили механізми виникнення проблем у дитини. Батьки вважають, що фахівці помиляються, мало приділили увагу, що можливості дитини кращі, ніж було виявлено. Можливо батьки переоцінюють або фахівці недооцінюють можливості дитини тощо.

Ключове значення в цій ситуації має факт довіри до фахівців.

Кроки: 1) спокійно подумати, з'ясувати, що Вас обурює; 2) можна повернутися на повторне обстеження з проханням задовольнити саме Ваше бажанням з випробувальним терміном; 3) Відвідати іншу консультацію для арбітражу і нової експертної оцінки стану дитини; 4) написати скаргу; 5) звернутися до керівника управління (відділу) освіти, записатися на прийом, просити задовольнити Ваше бажання.

Пам'ятайте: дії консультації районного рівня (районної (міської)) слід оскаржувати в консультації обласного рівня (обласні, республіканська АР Криму, Київська та Севастопольська міські); дії консультації обласного рівня оскаржуються в Центральній консультації, що функціонує при Міністерстві освіти і науки України.

«Чи можуть працівники ПМПК в межах міста/ району/навчального закладу провести навчальний семінар про особливості дитини з синдромом Дауна для педагогічних працівників, у яких в групі, класі є така дитина?»

Безумовно можуть. Просвітницька і консультативна робота – функції ПМПК, вони представлені у планах їхньої роботи.

«Який механізм організації такого заходу?»

Необхідно звернутися до завідувача найближчої до місця Вашого проживання консультації і обговорити пропозицію.

«Яка процедура подання апеляції на висновок ПМПК? Куди його подавати у разі необхідності?»

Дії консультації районного рівня (районної (міської)) слід оскаржувати в консультації

обласного рівня (обласні, республіканська АР Криму, Київська та Севастопольська міські); дії консультації обласного рівня оскаржуються в Центральній консультації, що функціонує при Міністерстві освіти і науки України.

Процедура проста: зорієнтуватись в яку консультацію йдете: обласного рівня чи в Центральну, зателефонувати будь-якого робочого дня, отримати необхідну інформацію. Прийом відбувається за попереднім записом. Пам'ятайте: Ви вільні у виборі консультації для оскарження, маєте право поминути обласну і звернутись в Центральну. В обох випадках пакет документів має бути той, що передбачений чинним Положенням, Розділ IV, стор. 9. Для проходження обстеження в Центральній консультації потрібний Висновок тієї консультації, на яку скаржитесь, та копія «Картки стану здоров'я і розвитку дитини», оригінал якої залишається у тій же консультації.

Інформація про консультації обласного рівня та Центральну відкрита. У даному буклеті подана вичерпна інформація про місце їх знаходження, телефони, адреси, ім'я завідувача.

«ПМПК радить індивідуальне навчання гіперактивній дитині з синдромом Дауна однак батьки категорично проти. Як бути?»

У такому випадку поняття «категорично проти» є некоректним. Гіперактивний розлад із дефіцитом уваги (ГРДУ) у дітей – проблема складна. Слід не протестувати, а шукати вихід. При цьому дбати не лише про свої права, але й інших: вчителя і однокласників дитини. Одним із шляхів є інклюзивне навчання, при якому може бути забезпечений супровід асистента вчителя.

Індивідуальне навчання для дитини з ГРДУ може бути для неї рятівним і дискримінуючим, обмежуючим активність життєдіяльності, стати причиною штучного стримування розвитку дитини, затримки формування її самостійності і соціально-комунікативних навичок. Індивідуальне навчання на нетривалий час найчастіше буває корисним, запобіжним засобом накопичення негативного досвіду. Важливо вчасно таке навчання отримати і вчасно знову повернутися до колективного.

Все залежить від ступеня вираження патологічних порушень у дитини, стан якої при ГРДУ буває різним і майже у всіх випадках потребує копії, системної і тривалої роботи. Парадоксальним при ГРД є факт, що такої дитині дуже необхідні стосунки і взаємодія з однолітками, які мають серйозний терапевтичний ефект. У живому багатоманітному спілкуванні у них формуються і закріплюються соціально значимі навички стримування власних реакцій, імпульсивних дій, здатність слухати, бачити інших, узгоджувати з ними свої дії, терпіти, чекати, підкорятися тощо.

Визначення форми навчання (колективна чи індивідуальна) для дитини з ГРДУ істотно залежить від оцінки тяжкості порушень цього стану – наскільки її поведінкові особливості потребують зовнішнього контролю і наскільки негативно можуть впливати на працездатність однокласників. Батьки, розуміючи необхідність перебування дитини з ГРДУ в колективі повинні не лише виправдовувати її особливості, але й мають знати, що ця проблема не лише педагогічна, але й медична. Для її подолання потрібна фахова підтримка відповідного лікаря. Необхідно дбати про постійний або регулярний зв'язок з дитячим психоневрологом, разом з ним шукати адекватні медичні засоби. При цьому серйозно слід переглянути сімейне виховання, ставити перед дитиною вимоги, давати позитивні установки, дбати про дисципліну, допомагати їй зосереджуватись, дотримуватись плану і вчитися не заважати, а отже поважати інших.

ІСТОРІЯ УСПІХУ: ВЛАДИСЛАВА ПОТАНІНА (м. Київ)

Наша дівчинка навчається у спеціалізованій школі-інтернаті №26 у м. Києві на бульварі В. Перова, 1 під керівництвом Павлюченко О. М., у класі «РАДІСТЬ».

На думку керівника та вихователів закладу Владочка навчається відмінно, слухняна, уважна, спілкується вільно з усіма дітками, приймає участь в усіх святкових заходах, які проводяться у школі-інтернаті, заохочує інших до спільних ігор, а також допомагає їм грати у рольові ігри на додаткових заняттях у класі.

Владочка має діагноз: затримка мовленнєвого та розумового розвитку, та не підтверджений – синдром Коена.

У цей навчальний заклад ми потрапили не випадково. Спочатку ми навчалися у дитячому садочку з логопедичним напрямом. У цьому закладі ми навчалися 9 місяців і пішли після чергового непорозуміння з боку вихователів та педагогів. Вони це пояснили тим, що дівчинка неспроможна до самообслуговування тобто: не вмивається сама, не проситься до туалету, не виконує завдання педагогів. Владочка неохоче ходила у цей заклад, завжди плакала і тому я вирішила знову просити комісію ЛКК переглянути питання переходу моєї доньки у інший заклад. Додатково ми ходили до реабілітаційного центру, що на бульварі В.Перова. Займалися з психологом, логопедом. Один раз на рік перебували у психо-неврологічному диспансері: проходили курс лікування та навчання. Після перекомісії ми потрапили до дитячого садочка №569, що на Лісовому масиві. Та атмосфера і розуміння з боку вихователів та керівника закладу відразу відчувалась на настрої дитини і бажанні йти до садочка. Провчилися ми у ньому 3 роки, а одного дня до групи принесли буклет з цікавою пропозицією навчатися у проекті «Перспектива 21/3», для діток з синдромом Дауна та іншими вадами здоров'я. Ми пройшли співбесіду з вихователями, методистом проекту і були зараховані до класу «РАДІСТЬ». На той час Владочці виповнилося 7 років.

Владочка прагне знати і навчатися, а ще має велике бажання пізнати навколишній світ та бути ознайомленою з усім, що її оточує. Навчання у класі навчило її самостійності, тому що дивлячись на наших діток, розумієш, як важко їм пристосовуватись у житті і тільки за підтримкою і розумінням вихователів, педагогів, батьків з дітьми відбуваються ДИВА!

Владочка тепер не боїться спитати про те, що їй потрібно, чітко відповідає на питання, сама одягається, вибирає речі в яких їй зручно і які подобаються, навчилася читати, рахувати, добре володіє навичками роботи з комп'ютером: сама знаходить ігри, цікаві мультики, включає відеоплеєр, розказує, показує, що і де відбувається. Любов педагогів і уважне ставлення до дитини ось рушії формування бажання ходити до школи!»

ІСТОРІЯ УСПІХУ: ОЛЕГ СИМОНОВ (м. Дніпропетровськ)

«Олег навчається в обласній загальноосвітній школі-інтернаті для слабозорих дітей. Перейшов у другий клас. Керівник – Набокіна Антоніна Іванівна.

У школу Олег потрапив за рекомендацією психолого-медико-педагогічної консультації. Через проблеми із зором йому запропонували піти до школи саме цього профілю.

До школи Олег потрапив 2 роки тому, його взяли на навчання у підготовчий клас. Не було зрозуміло, чи буде йому комфортно в школі (бо до дитячого садочку він ходив без особливої радості), чи зможе він виконувати всі шкільні правила, чи зможе засвоювати програму? Попри всі побоювання, Олегу відразу сподобалась школа, він із задоволенням до неї ходить, добре адаптувався в колективі. Не дивлячись на те, що програма в школі загальноосвітня, однак темп навчання орієнтований на дітей з вадами зору, та на дітей із затримкою психічного розвитку, завдяки чому у Олега є змога засвоювати навчальну програму.

Найбільш проблемними сферами у розвитку Олега було самообслуговування та соціальний розвиток. Олег за 2 роки навчився бути більш самостійним, вчиться доглядати за своїми речами, добре орієнтується у школі та у розпорядку дня, почав самостійно виконувати домашні завдання. Завдяки тому, що в школі багато уваги приділяли спілкуванню між дітьми, організації спільних ігор, Олег став більше спілкуватися з однолітками. Він також почав самостійно виходити гуляти у двір та ініціювати спілкування з дітьми.

Планується, що Олег буде навчатися у школі усі 11 років навчання. Про професійне навчання ще не замислювалися – це у майбутньому».

ІСТОРІЯ УСПІХУ: АНТОН КУТКІН (м. Київ)

«Звуть моє сонечко – Антон Куткін. Йому чотири з половиною роки. З року і восьми місяців він ходив до центру реабілітації, з початку разом зі мною, а потім і самостійно до групи. Коли йому виповнилося 3 роки я вирішила віддати Антошку до дитячого садочка. Мені дуже подобається садочок №3 по вул. Підлипна,40 у який ходили мої старші діти. Хоча він не великий, але дуже затишний, закритий з усіх боків. Спершу я розповіла все як є про Антошку завідуючій садочка, про те, що він дитина особлива, що він не говорить та відстає від своїх однолітків. Завідуюча відповіла, що не вважає це проблемою, і якщо немає медичних протипоказань, то з радістю зарахує нас до садочка. Таким чином ми відправилися на мед комісію і пройшли успішно всіх лікарів, залишився тільки психіатр. Ось тут виникла перша проблема: лікар, дивлячись виключно в картку дитини відповіла, що у садочку йому не місце і що є спеціальні заклади для таких дітей як Антон. Лікар відправила нас на засідання психолого-медико-педагогічної консультації і сказала, що якщо консультація «пропустить» нас, то вона теж все підпише. Однак на засіданні консультації порадили те саме. Я звернулася до центру «Захист», який захищає права дітей. Самостійно опрацювала всі документи, які стосуються таких дітей (Що таке синдром Дауна, які є форми, чим вони відрізняються, чи підлягають діти з синдромом розвитку, імена відомих людей з синдромом Дауна та ін.) – Ось з такою інформацією я прийшла на повторне засідання ПМПК, де отримала дозвіл на відвідування дитячого садка з експериментальним терміном. Я ніколи не шкодую, що віддала Антошку до дитячого садка. Він став більш самостійним, сам їсть, одягається. У нього з'явилися нові жести, звуки, нові слова. Антошка разом з іншими дітками грається на майданчику, виконує завдання на заняттях, бере участь у святах. Сьогодні Антон перейшов до середньої групи, попереду – школа. Я чула, що у школі №25 відкрили інклюзивний клас. Якщо це правда – то ми там будемо».

ІСТОРІЯ УСПІХУ: ІЛЛЯ КУР'ЯНОВ (м. Київ)

«Школа.... А що таке для нас, батьків, школа? що означає саме слово?

Де'ять років назад .... Школа – страх, нерозуміння чогось невідомого, прірва між сином та школою.

Сьогоднішня реальність..... Для нашої сім'ї школа – це дід, люблячий дід, де чекають, люблять, та навчають нашу дитину. Навчають чому? Та ЖИТТЮ, ДРУЖБИ, ВІРИ В СЕБЕ!!!!!! Де навіть віра нашого сина надихає нас – самих батьків.

Де'ять років назад... головний генетик: «Родители, мне очень жаль, вы не представляете какая это обуза для вас, молодых, вот представьте себе комнатное растение которое нужно поливать, а он даже не скажет тебе мама».....

Сьогоднішня реальність:

Ілля: «Мамочка, сьогодні у нас неділя, вихідні закінчились... так?»

Мама: «Так? А чому ти запитуєш?»

Ілля: «Бо завтра понеділок і я йду в мою «школочку», ура?»

Мама: «Ти радий?»

Ілля: «Так».

Ілля читає невеликі тексти з незначною допомогою, пише і навіть пише листи улюбленій вчительці. Рахує, з Нуміконом. Дома стіни обміряні лінійками, де ведуться записи, скільки чого нам треба для ремонту і в см, і в кг.

Школа – це коли ми, батьки, розуміємо, що син виріс, і є дорослим, коли розмовляєш з ним на рівних, навіть питаєш поради наприклад, щодо кольору шпалер в дитячій кімнаті.

Школа – це друзі, де завжди є змагання, але не суперництво, де люблячі вчителі, які вислухають, зрозуміють, підкажуть. І саме головне що у нас батьків, є діалог з вчителями, ми йдемо нога в ногу, поруч з нашими дітьми-школярами. Школа – це складова фундаменту життя, яка відіграє важливу роль у вихованні нашого сина, яка формує його власну особистість, власні здібності, навички та бути одним словом – **ГЦДНИМ ЧЛЕНОМ НАШОГО СУСПІЛЬСТВА.**

Ілля: «Мама, ти знаєш, уже п'ятниця?»

Мама: «Так, а що?»

Ілля: «Значить, завтра субота і я йду на тренування в басейн до Юлії Олександрівни. Мама, ти не переживай, я її буду слухати...»

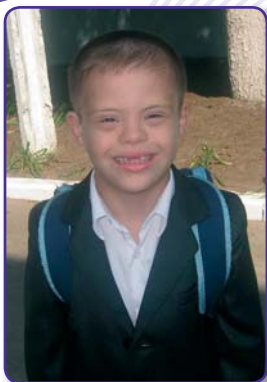

Думки вголос: Навіть кімнатні рослини, приносять плоди, та розквітають, коли вчасно і з любов'ю поливати та підживлювати ґрунт. І ще хочу сказати, що мрії збуваються, якщо віриш в свою ДИТИНУ.

«Вера же есть осуществление ожидаемого и уверенность в невидимом. В ней свидетельствованы древние....» (Евр.11:1-2)

Вірою, ЖИЛИ, ЖИВЕМО т а БУДЕМО ЖИТИ!»

ІСТОРІЯ УСПІХУ: ТИМОФІЙ ШЕВЧЕНКО (м. Харків)

«В Харьковскую областную школу-интернат №7 для детей с тяжелыми расстройствами речи я отвела Тимофея не случайно.

В этой школе уже учились дети с таким же диагнозом и отзывы родителей были очень положительными. Препятствий для поступления нашего ребенка в эту школу со стороны администрации не было. Были мягкие попытки со стороны психолого-медико-педагогической консультации переубедить нас и рекомендовать пойти во вспомогательную школу, но Тимофей был неплохо подготовлен к школе и они приняли этот факт во внимание.

Администрация школы-интерната и весь педагогический коллектив достаточно лояльны к нашим детям. Все занятия проходят по расписанию в привычном для этой школы режиме. Педагоги охотно помогают не только детям, но и родителям в вопросах обучения и воспитания. Так же учителя и воспитатели постоянно поддерживают нас и регулируют отношения между родителями.

В школе Тимофей закрепил некоторые навыки и научился писать, бегло читать на русском и украинском языках, считать десятками, решать задачки.

В этом году мы идем во второй класс, поэтому еще очень рано планировать что-то глобальное, но могу сказать одно точно – мы не будем никогда останавливаться на достигнутом».

Корисні ресурсні посилання

1. МОН України: Відділ інклюзивного навчання та інтернатних закладів
Шинкаренко Віра Іванівна, Начальник відділу,
Тел.: (044) 481-47-65
<http://www.mon.gov.ua/>
2. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти: Відділ науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти
Несен Галина Михайлівна, Начальник відділення
Тел.: (044) 248-20-35
<http://iitzo.gov.ua/>
3. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України: Лабораторія проблем інклюзивної освіти
Коваль Людмила, завідувача лабораторії
Тел.: (044) 440-42-92;(044) 467-22-21
E-mail: ukreditor@ukr.net
<http://ispukr.org.ua>
4. ВБО «Даунсиндром»:
Кур'янов Сергій Володимирович, президент
Тел./факс: +38 (044) 540-96-09, ел. пошта: info@downsyndrome.org.ua
<http://downsyndrome.org.ua/>
5. Он-лайн бібліотека: <http://downsyndrome.org.ua/on-lajn-biblioteka>
6. Європейська Асоціація Даун Синдром: <http://www.edsa.eu/index.html>
7. Тематичні матеріали, поради і рекомендації спеціалістів:
«Інклюзія в Україні. матеріали вебінару»
<http://www.fl-life.com.ua/inclusion/?cat=6>
Сайт з інклюзивної освіти дітей з особливими потребами в Україні
<http://www.education-inclusive.com/>
«Синдром Дауна – приговор или надежда»?
<http://lib.komarovskiy.net/sindrom-dauna-%25e2%2580%2593-prigovor-ili-nadezhda-medvedeva-t-p.html>
«Діти із синдромом Дауна: обережно, двері зачиняються» :
<http://humanrights.com.ua/104>
Чи є майбутнє в дітей із синдромом Дауна в Україні?
http://gazeta.dt.ua/family/chi-ye-maybutnye-v-ditey-iz-sindromom-dauna-v-ukrayini-_html
Кому потрібні «Сонячні» діти (репортаж)
<http://ua.comments.ua/life/198092-komu-potribni-sonyachni-diti-reportazh.html>
Інклюзивне навчання у ЗНЗ м. Кисва
<http://monitoring.in.ua/up/files/portfolio/000111.pdf>
8. Сайт «Інклюзивна освіта в Україні»
<http://inclusiveducation.org.ua>

Адреси регіональних психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти України:

№	Регіон	Адреса	Керівник	Контакти
1	Центральна психолого-медико-педагогічна консультація	вул. П. Пестеля, буд. 7, к.14 м. Київ, 01135	Обухівська Антоніна Григорівна	моб. 067 339 60 60 E-mail: rom73@meta.ua
2	АР Крим Республіканська психолого-медико-педагогічна консультація	95017, м. Сімферополь, вул. Федько, 4	Федосеня Олена Дмитрівна	тел. роб./факс: (0652) 27-63-32 E-mail: 024rmpk@ukr.net
3	Вінницька обласна психолого-медико-педагогічна консультація	21000, м. Вінниця, вул. Соборна, 15-А, кімн. 508	Каменщук Тетяна Дмитрівна	тел. роб.: (0432) 61-13-21 E-mail: ktania@bigmir.net
4	Волинська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	43025, м. Луцьк, вул. Коперника, 12	Мазурик Тамара Володимирівна	тел. роб.: (0332) 72-10-68 E-mail: volynpmpk@mail.ru
5	Дніпропетровська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	49044, м. Дніпропетровськ, вул. Патраржинського, 13-а	Васильковська Світлана Іванівна	тел. роб.: (0562) 47-13-72, факс: (0562) 46-34-10 E-mail: dopmpk@ua.fm
6	Донецька обласна психолого-медико-педагогічна консультація	83050, м. Донецьк, вул. Щорса, 30	Балабанова Наталія Вікторівна	тел. роб.: (062) 304-85-74 E-mail: dopmpk@mail.ru
7	Житомирська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	10014, м. Житомир, вул. Пушкінська, 17	Шовтюк Алла Миколаївна	тел. роб.: (0412) 44-55-47 E-mail: zhitomir_opmpk@mail.ru
8	Закарпатська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	88000, Ужгород, вул. А. Волошина, 35	Утьосова Олена Іванівна	тел. роб.: (0312) 61-21-34 E-mail: zakopmpk@mail.ru
9	Запорізька обласна психолого-медико-педагогічна консультація	69107, м. Запоріжжя, вул. Зопорізька, 13а	Павлова Людмила Миколаївна	тел. роб.: (0612) 62-34-71 E-mail: zopmpk@ukr.net
10	Івано-Франківська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	76019, м. Івано-Франківськ, вул. Військових Ветеранів, 14-а	Іваночко Галина Степанівна	тел. роб.: (0342) 50-04-94 E-mail: ifpmpk_2008@ukr.net
11	Київська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	08150, м. Боярка, вул. Жовтнева, 39	Охріменко Юлія Володимирівна	телефон: в Боярці 592-79-85; в Києві ОБЛОНО (044) 278-23-32 E-mail: pmpk_kievobl@meta.ua
12	Кіровоградська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	25006, м. Кіровоград, Пров. Декабристів, 15, каб.9	Рєбдело Лариса Іванівна	тел. роб.: (0522) 30-40-33 E-mail: kopmpk@rambler.ru
13	Луганська обласна психолого-медико-педагогічна консультація.	91034, м. Луганськ, квартал Молодіжний, 4А, ДНЗ №73	Козенко Оксана Євгенівна	тел. роб.: (0642)50-05-31 E-mail: lug_pmpk@ukr.net
14	Львівська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	79008, м. Львів, вул. Короленка 1	Прус Катерина Богданівна	тел. роб.: (0322)-261-61-91 E-mail: opmpk.lviv@gmail.com

Корисні ресурсні посилання

15	Миколаївська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	54029, м. Миколаїв, вул. 1-а Слобідська, 74	Самборик Тетяна Валентинівна	тел.: (0512) 72-71-74 E-mail: tstv63@gmail.ru
16	Одеська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	68004, м. Одеса, вул. Ясиновського, 3а	Головка Людмила Євгенівна	тел. роб.: (0482) 728-14-92 E-mail: oopmpk@jandex.ru
17	Полтавська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	36000, м. Полтава, вул. Нечуя-Левицького, 4	Кривенко Світлана Іванівна	тел. роб.: (05322) 7-45-31 E-mail: polpmpk@rambler.ru
18	Рівненська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	33014, м. Рівне, вул. С. Бандери, 39	Коток Тетяна Андріївна	тел. роб.: (0362) 23-61-98; 63-80-96 E-mail: opmpk@ukr.net
19	Сумська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	40024, м. Суми, вул. Прокоф'єва, 28	Гаєва Надія Федорівна	тел. роб.: (0542) 36-01-72 E-mail: sopmpk@mail.ru
20	Тернопільська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	46000, м. Тернопіль, вул. Ген.Тарнавського, 7а/27 блок	Лоза Світлана Іванівна	(0352) 28-34-21 E-mail: topmpk@ukr.net
21	Харківська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	61016, м. Харків, вул. Межлаука, 10/5	Вишнева Ірина Миколаївна	тел. роб. тимчасово (098) 85-82-685 E-mail: kukhopmpk@ukr.net
22	Херсонська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	73008, м. Херсон, вул. Миру, 31	Бугайова Ірина Анатоліївна	тел. роб.: (0552) 51-69-14 факс: 51-69-13 E-mail: kherson.pmpk@mail.ru Сайт: corr.ks.ua/lopmpk.htm
23	Хмельницька обласна психолого-медико-педагогічна консультація	29000, м. Хмельницький, Вул.Озерна, 14, корпус 3	Грицюк Нінель Григорівна	тел. роб.: (0382) 77-64-80 E-mail: km_opmpk@mail.ru
24	Черкаська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	18003, м. Черкаси, вул. Смілянська, 132	Скляр Світлана Василівна	тел. роб.: (0472) 63-65-33 E-mail: opmpk-1@ukr.net
25	Чернівецька обласна психолого-медико-педагогічна консультація	58022, м. Чернівці, вул. Фрунзе , 3	Ісанчук Надія Володимирівна	тел. роб.: (03722) 3-63-13 E-mail: chopmpk@ukr.net
26	Чернігівська обласна психолого-медико-педагогічна консультація	14000, м. Чернігів, провул. Папанівців, буд 18-а	Маєш Тамара Василівна	тел. роб.: (0462)62-64-04; 64-74-68; 67-74-68 E-mail: opmpk.cg@mail.ru
27	Київська міська психолого-медико-педагогічна консультація	02152, м. Київ, вул. Політехнічна, 3а	Полякова Оксана Миколаївна	тел. роб.: (044) 238-04-76 E-mail: kpmpk@ukr.net 295@mail.ru
28	Севастопольська міська психолого-медико-педагогічна консультація	99011, м. Севастополь, вул. Музики, 5	Долженко Алевтина Іванівна	тел. роб.: (0692) 44-96-12 E-mail: ku_pmpk@mail.ru

Інформація про центри розвитку, корекції, реабілітації для дітей з особливими освітніми потребами
в тому числі для дітей із синдромом Дауна

№	область	район/місто	назва	адреса	телефон	e-mail, сайт	П.І.Б. керівника
1	Волинська	м. Ковель	Ковельський дитячий благодійний фонд «Почнемо з малого»		066-211-99-51	http://pochnetemo-z-malogo.blogspot.com/ pochnetemozmalogo@gmail.com	Троцюк Оксана
2	Волинська	м. Луцьк	Волинська обласна ГО батьків дітей з синдромом Дауна та іншими порушеннями розвитку	вул. Шолена, 18	050-378-71-96	volynob@gmail.com lana_melnikuk@ukr.net	Мельник Олена
3	Дніпропетровська	м. Кривий Ріг	«Сонячні діти Криворіжжя»		096-445-71-69 097-917-44-28	http://detti-solnce.com/	Мельничук Наталя Якушева Вікторія
4	Дніпропетровська	м. Дніпропетровськ	ГО «ДАСИД»		067-633-39-30, 067-630-52-02, 067-637-01-42,	velshchev@ukr.net andrsim@mail.ru julijapirenko@mail.ru	Шевченко Венера Симонова Євгенія Піліпенко Юлія
5	Донецька	м. Харцизьк	Ініціативна група батьків	вул. Постишева, 220	099-090-01-65 066-776-35-20		Руленко Анна Рогожина Ляна
6	Житомирська	м. Житомир	Житомирська обласна громадська організація «Діти сонця»	вул. Маршала Рибалка, 6 к.139	097-682-13-55 063-022-71-32	sneghok68@mail.ru http://diso.org.ua/	Кісільвілі Сніжана
7	Житомирська	м. Житомир	Міжнародний благодійний фонд «Місія в Україні»	вул. Старовільська, 29	тел. (0412) 418-872, факс (0412) 418-873, (093) 358 22 62, (067) 412 88 82	mtuoffice@utel.net.ua	Дональд Лоугон
8	Житомирська	м. Бердичів	Ініціативна група батьків "Щаслива дитина"		097-287-58-61	melmik707@rambler.ru	Мельник Любов
9	Запорізька	м. Запоріжжя	Центр соціально-реабілітаційної допомоги дітям з обмеженими можливостями «Прометей»		099-711-72-15 066-274-23-34	http://www.deti.zp.ua/show_article.php?a_id=506326	Псарєва Анжеліка Ватажок Євгенія
10	Івано-Франківська	м. Коломия	Благодійний фонд "Крокус"	вул. Снових Стрільців, 25, кв.70.	097-340-05-26	krokus@yes.net.ua http://krokuskolomyia.blogspot.com/	Масевич Любов
11	Київська	м. Київ	Центр раннього розвитку для дітей із синдромом Дауна	вул. Райдужна, 51	тел/факс: +38 (044) 540-96-09 моб.тел: +38 068-340-59-93	http://downsyndrome.org.ua/info@downsyndrome.org.ua	Кур'янов Сергій Луценко Юрій

12	Київська	м. Київ	Центр психології «Я + сім'я»	вул. Героїв Салінграду, 48а	044-239-22-43	http://ya-plus.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=22	Петренко Юрій
13	Київська	м. Київ	Центр раннього розвитку "ТЕРЕМОК-UNION"	пер. Керамічний, 7а	044-229-9121	http://teremok-kiiev.com.ua/	
14	Київська	м. Біла Церква	Центр соціальної реабілітації інвалідів та дітей-інвалідів "Шанс"	вул. Східна, 34,	0456-39-63-89	shans@bel.com.ua http://www.aarveda.org.ua	Крижанівський Володимир
15	Київська	м. Вишневе	Центр розвитку для дітей з особливими потребами зм'ясаного типу "Катпошка"	вул. Лесі Українки, 29	093-595-38-00	221073@ukr.net	Олексенко Яна
16	Львівська	м. Львів	Навчально-реабілітаційний центр «Джерело»	пр. Чорноної Калини, 86а	(032)227-36-01, (032)227-36-02	dzhereolocentre@gmail.com http://www.dzhereolocentre.org.ua/	Николаєв Мирослав
17	Одеська	м. Одеса	Логопедичний центр "Дитячий вулик"	Львів, 79049	709-35-97; 094-917-35-97		Бужовская Оксана
18	Полтавська	м. Полтава	Міська асоціація дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства	вул. Освітняська, 5а, кв. 28	0532 -67-67-33, 050-213-75-99		Григорук Ольга
19	Полтавська	м. Полтава	Центр реабілітації дітей-інвалідів з вадами розумового розвитку "Наш дім"	вул. Медична,5	0532- 53-74-74 095- 843-50-11	sheikina@mail.ru http://www.nash-dim-poltava.com.ua/	Довгая Лариса
20	Полтавська	м. Полтава	Монтессорі - Центр реабілітації дітей-інвалідів дошкільного віку "Соняшник"	вул. Некрасова, 6, кв. 1	0532 27-43-09	ltava-montessori@ukr.net	Черненко Татьяна
21	Рівненська	м. Рівне	ГО "Спілка інвалідів з дитинства "Передзвін"	вул. Соборна, 420 а	096- 922-25-27	gopredzvin@mail.ru	Косинська Марія
22	Рівненська	м. Рівне	Обласна ГО "Асоціація батьків дітей з особливими потребами"	вул. Дворецька, 64 а	067- 339-74-93, 067- 811-72-79,	oksana.lytechko@ukr.net alochka77@meta.ua	Тигичко Оксана, Спеціаліст по синдрому Дауна - Злібська Алла
23	Тернопільська	м. Тернопіль	Реабілітаційний Центр для дітей з ураженнями нервової системи		3522-6-33-60		Сварська Наталія
24	Тернопільська	м. Тернопіль	Тернопільська обласна ГО "Центр сприяння дітям з синдромом Дауна "Бабіко"	вул. Руська 1985	097-906-10-99	bebiko2010@ukr.net	Гордієнко Ольга

25	Харківська	м. Харків	Харківська громадська організація Центр реабілітації молодих інвалідів та членів їх сімей "Право вибору"	м. Харків, вул. Киргизька, 10	067-418-32-09	pravovibora@ukr.net http://pravovibora.org	Бугенко Валентина
26	Харківська	м. Харків	Благодійний фонд "Інститут раннього втручання"	Проспект 50 річчя ВЛКСМ, 52-А	057- 762-82-83	eis.kharkov@gmail.com http://ei.kharkov.ua/	Кукурюза Анна
27	Хмельницька	м. Хмельницький	Хмельницька обласна ГО "Асоціація батьків дітей з хромосомними порушеннями та іншими вадами розвитку "Сонячні діти"	вул. П. Мирного 21/1, кв. 10	03822 77-47-33 067-277-98-68	sunchidren@online.ua	Кривціцька Ірина
28	Херсонська	м. Херсон	Херсонська міська ГО матерів дітей-інвалідів «Серце матері»	пер. Комбайновий, 11-а	055-245-46-17		Бондарь Валентина
29	Херсонська	м. Херсон	Херсонська обласна ГО інвалідів "За рівні можливості"	пров. Комбайновий, 11-а	055-245-46-17		Бондарь Валентина
30	Херсонська	м. Херсон	«Софія»	вул. Пагона, д. 15-А	050-197-60-86		Анна Волкович
31	Херсонська	м. Каховка	Каховська районна Асоціація інвалідів «Довіра»	вул. Карла Маркса, буд. 31	5549 -3- 71- 20 5549- 2- 64- 97		Мельник Катерина
32	Черкаська	м. Черкаси	ТОВ «Центру розвитку дитини «Монтесорі Фемелі»	вул. Пастерівська, 57	050-313-66-88	tanurb@tambler.ru	Кукла Тетяна
33	м. Севастополь	м. Севастополь	Психолого-педагогічний центр "Розвиток"	пр-кт Жовтневої революції, 59-а	47-91-93, 066 - 820-34-09, 066 - 052-54-07	http://sevastopol.blogspot.com/	Андрєвская Ольга

*інформація вміщена у дану таблицю була надіслана батьками дітей із синдромом Дауна, партнерськими організаціями на запит ВБО «Даун Синдром».

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БУКЛЕТ

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА: ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ І СПЕЦІАЛІСТІВ

Авторський колектив:

Кушніренко Т.Ф, Луценко Ю.А., Луценко І.В., Найда Ю.М., Обухівська А.Г., Буров С.Ю.
під.ред Ю.А.Луценка

Підписано до друку 29.11.2013.

Формат 60x84/16. Папір крейдований.
Умов. друк. арк. 2,56. Наклад 3000 пр.

ТОВ “ГАНЕША Компані”
серія ААВ, №537407, від 21.02.2012

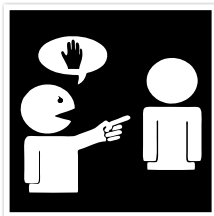
Шкільні правила

І дорослим, і малим
Радість ти даруй усім.

Ближнього ти не дратуй,
краще з ним товаришуй.

Якщо сказали: «Зупинись!»
Прислухайся та підкорись.

Коли ти кашляєш, чихаєш,
рукою рот свій прикривай,
Про тих, хто навколо, подбай.

Один говорить серед нас,
Всі інші слухають в цей час.

Сказати хочеш - не кричи,
А лише руку підними.

Коли говориш – не кричи,
Слів поганих не кажи.

Речі ти не залишай,
у портфель завжди складай
і додому забирай.

Закінчив справу, не сиди,
наступну вправу розпочни.

Якщо закінчив гратись ти,
то після себе прибери.

А щоб урок минав не марно,
Сидіти треба рівно, гарно.

По школі, друже, не біжи,
А тихо та спокійно йди!